

PEYGAMBERİMİZ VE TİCARET AHLÂKİ!

YAZAR: ALİ AYKAÇ

أَفْضَلُ الْكُسْبِ عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ

En hayırlı kazanç, kişinin kendi el emeğiyle kazandığı helal kazançtır; bereketli olan her ticaret de böyledir.

Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV, 141

iletişim : (0)541 934 3778

daha fazlası için: www.aliaykac.com

Bu içerik, yazarının izni olmadan kısmen veya tamamen kopyalanamaz ve dağıtılamaz. İlgili yasağa aykırı hareket eden kişiler hakkında, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre telif hakları kapsamında yasal işlem başlatılacaktır.

بِسْمِ اللَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

Hamd, gökleri ve yeri en güzel bir nizam üzere yaratan, insana rızkını helal ve tertemiz yollarla kazanmayı emreden **Allah’a** ﷺ mahsustur. **Salât ve selâm**, daha genç yaşında ticaret yollarında *el-Emîn* sıfatıyla parlayan, kazancında doğruluk ve güveni hayatının mihveri kılan **Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa’ya** ﷺ O’nun âline, ashabına ve yolundan giden bütün müminlerin üzerine olsun!

Pek Aziz ve Muhterem Müslümanlar,

İnsanoğlu hayatını sürdürmek için emek harcar, alın teri döker, rızık peşinde koşar. Ancak Rabbimiz ﷻ bizlere sadece kazanmayı değil, **nasıl kazanacağımızı** da öğretmiştir. Çünkü **helal kazanç sadece midemize giren bir lokma değil, kalbimize sinen bir huzur, ailemize yayılan bir bereket, topluma sirayet eden bir güven duygusudur.** Haramla beslenen beden ibadetle dirilemez; hileyle kazanılan malın bereketi olmaz.

Bugün modern dünyamızın en büyük problemlerinden biri, **kazançta helali ve haramı ayırt etme hassasiyetinin kaybolmasıdır.** Ticaretin adalet yerine hileye, güven yerine çıkarıcılığa, bereket yerine israfa dönüşmesi sadece bireyi değil, bütün toplumu çökertmektedir. Faiz, karaborsa, stokçuluk, sahtecilik ve ölçü-tartıda hile; çağımızda yeni şekiller alsa da aslında eski bir hastalıktır. Kur’ân-ı Kerîm’de

Rabbimiz ﷺ asırlar öncesinden bu yanlışlara dikkat çekmiş ve insanlığı dürüstlüğe davet etmiştir.

İşte böyle bir zamanda, **Ahilik kültürünün** hatırlanması ne kadar da anlamlıdır. Çünkü Ahilik, sadece bir esnaf teşkilatı değil, **ticareti ibadet, mesleği ahlak, kazancı infak** gören **köklü bir medeniyet anlayışıdır**. Ahiliğin pazarları sadece mal satılan yerler değil; adaletin, kardeşliğin, güvenin tesis edildiği mekteplerdir.

İslam ahlakının temeli olan güven, doğruluk ve dürüstlük ilkeleri, bizzat Peygamber Efendimiz'in ﷺ şahsında hayat bulmuştur. Ahilik, onun bu ahlaki mirasını toplumun ticaret ve meslek hayatına taşımış, esnaftan tüccara kadar herkese **önce ahlak, sonra kazanç** düsturunu öğretmiştir. Yani Ahilik, Peygamber Efendimiz'in ﷺ el-Emîn sıfatıyla ortaya koyduğu güven esaslı ticaret anlayışının kurumsallaşmış bir tezahürüdür.

Peygamber Efendimiz ﷺ **risalet vazifesi başlamadan önce** bile toplum içinde **el-Emîn** yani **güvenilir kişi** olarak **tanınmıştı**. Bu unvan, vahiy gelmeden önce O'nun en büyük sermayesiydi. Çünkü **ticaretin özü güven, alışverişin temeli doğruluktur**. İşte bu sebeple, Peygamber Efendimiz ﷺ henüz kendisine peygamberlik tebliğ edilmeden önce bile toplumda güvenilirliği, doğruluğu ve dürüstlüğüyle örnek gösterilen bir şahsiyet olmuştu.

Resûlullah ﷺ genç yaşında ticaretle meşgul oldu. Mekke'nin kervan yollarında Şam'a, Yemen'e sefere çıktı. Hz. Hatice validemizin kervanlarını büyük bir itina ve dürüstlikle idare etti. Kazanç sağladı, ancak kazancı kadar kazandırdığı güvenle de ön plana çıktı. Nitekim Hz. Hatice validemiz, onun bu temiz ticaret anlayışını görünce hem hayran kaldı hem de hayat yolunda en büyük destekçisi oldu.

Peygamber Efendimiz'in ﷺ ticaretteki ahlakını üç başlık altında toplayabiliriz:

Doğruluk ve Güvenilirlik:

Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

***“Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline!
Onlar insanlardan alırken tam alırlar, fakat
onlara vermeye gelince eksik verirler.”¹***

Bu ayet, ticarete en temel prensibin **adalet ve dürüstlük** olduğunu bizlere açıkça göstermektedir. Rabbimiz ﷻ **ölçü ve tartıda hile yapanlara ağır bir tehditte bulunmuş**; onların sadece insanlara değil, aynı zamanda Allah'a ﷻ karşı da büyük bir günah işlediğini haber vermiştir. Çünkü **ticarete yapılan hile, bir malı eksik vermekle sınırlı değildir; aslında güveni**

¹ *Mutaffifîn, 83/1-3.*

zedeleyen, toplumsal düzeni bozan ve kul hakkını çiğneyen bir zulümdür.

Peygamber Efendimiz ﷺ hayatı boyunca ölçü ve tartıda dürüstlüğün önemini vurgulamış, Müslümanları bu konuda titiz davranmaya çağırmıştır. Zira **ticarete güven kaybolduğunda, toplumun bütün yapısı sarsılır.** İnsanların birbirine olan itimadı yok olur, kardeşlik bağı çözülür ve bereket ortadan kalkar.

Bugün de aynı hakikatle karşı karşıyayız. **Etik dışı ticaret, fahiş fiyatlar, stokçuluk, sahte ürünler ve hileli satış yöntemleri,** sadece ekonomik hayatı değil, ahlakî değerleri de çürütmektedir. İnsanların aldatıldığı, hakkın yenildiği bir pazarda helal kazançtan, bereketten ve huzurdan söz edilemez. İşte bu sebeple Müslüman, ticaretinde ölçüyü, teraziyi ve hesabı titizlikle gözetmeli; malını helal kazançla satmalı, müşteriye güven, topluma ise adalet aşılmalıdır.

Kısacası bu ayetin verdiği mesaj şudur: **Ticarete dürüstlük, sadece ekonomik bir gereklilik değil; Allah'ın ﷻ emrettiği bir kulluk vazifesidir.** Mü'min, alışverişte adaleti gözettiği sürece kazancı bereketlenir, topluma güven yayılır ve ahiret hesabında yüzü ak olur. Ama **ölçü ve tartıda hile yapan, dünyada belki kâr ettiğini zanneder; fakat aslında hem itibarını kaybeder hem toplumun bedduasını alır hem de ahirette büyük bir vebalin altına girer.**

Merhamet ve Kolaylık:

Resûlullah ﷺ ticarete zorluk çıkaran değil, kolaylaştıran bir tüccardı. Bir hadiste buyurmuştur ki: ***“Allah, alışverişte, satın almada ve alacağını tahsil etmede kolaylık gösteren kimseye rahmet etsin.”***²

Bu hadis, ticaretin sadece kâr ve kazanç arayışı olmadığını, bilakis **ahlakî bir sorumluluk ve toplumsal bir görev** olduğunu bizlere öğretmektedir. Peygamber Efendimiz ﷺ ticaret hayatında kolaylık gösteren, müşteriyle tartışmayan, borçluya mühlet tanıyan, alım-satımda dürüst davranan kimseleri övmüş; hatta onlara **Allah’ın rahmetini müjdelemiştir.**

Buradan çıkan temel mesaj şudur: **Müslüman tüccar, sadece mal satan kişi değil; aynı zamanda güven, adalet ve merhamet dağıtan insandır.** Çünkü ticarete kolaylık göstermek, toplumda huzuru, insanlar arasında güveni, kazançlarda ise bereketi artırır. Zorluk çıkaran, küçük hesaplarla müşteriyi mağdur eden ya da borçluya insafsız davranan bir kimse, **kısa vadede kâr elde etse bile uzun vadede hem güvenini hem bereketini kaybeder.**

Bugün ticaretin en çok ihtiyaç duyduğu şey de işte budur: **Kolaylık, dürüstlük ve güven.** Modern dünyada sıkça

² Buhârî, Büyû‘, 16. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: رَجِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمَحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى

gördüğümüz haksız kazanç, faiz, fahiş fiyat, aldatma ve stokçuluk gibi uygulamalar, toplumsal barışı zedelemekte, insanları birbirine düşürmektedir. Oysa Peygamber Efendimiz'in ﷺ öğrettiği bu ahlak, ticareti sadece ekonomik bir faaliyet olmaktan çıkarıp, toplumun huzur ve kardeşlik bağlarını güçlendiren bir ibadet haline getirir.

Kısacası, **ticarete kolaylık göstermek**, sadece karşıdaki insana değil, aslında bütün topluma yapılan bir iyiliktir. İşte bu yüzden **Resûlullah ﷺ ticaretin merkezine merhameti, adaleti ve kolaylığı koymuş**; böylece Müslümanlara, her çağda geçerli olacak evrensel bir ticaret ahlakı miras bırakmıştır.

Helal Kazanç ve İnfak:

Efendimiz ﷺ için kazanç, sadece dünyevi bir menfaat değildi; ahiret azığı idi. Helal kazancı teşvik ederken, haksız kazancı ise şiddetle yasakladı. Bir hadisinde buyurdu: ***“Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, siddîklar ve şehitlerle beraber olacaktır.”***³

Efendimiz ﷺ için kazanç, yalnızca geçim kaynağı değil; kulluk yolunda bir imtihan, ahiret için hazırlanan bir azık idi. O, helal kazancı teşvik etmiş, haksız ve şüpheli kazancı ise şiddetle yasaklamıştır. Bu yaklaşım, **ticaretin de**

³ Tirmizî, Büyû', 4. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

bir ibadet alanı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Zira bir Müslüman tüccar, sabah dükkânını açarken sadece müşteri beklemez; aynı zamanda Allah'ın rızasını da gözetir.

Bu anlayışa göre ticaret, alışveriş yapılan bir pazar yeri değil, aynı zamanda bir kulluk meydanıdır. Müslüman esnaf, terazisine hile karıştırmadığında sadaka vermiş gibi sevap kazanır; müşteriye güler yüz gösterdiğinde infak etmiş gibi bereket bulur; malını helalinden satıp helalinden kazandığında ise kazancını ibadete dönüştürmüş olur. Bir hadisinde Efendimiz ﷺ **“Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, siddîklar ve şehitlerle beraber olacaktır.”**⁴ buyurarak, ticarete yapılan dürüstlüğü cennetlik bir makamla ödüllendirmiştir.

Somut örnekle ifade edersek: Bir tüccar, müşterisine malının ayıbını gizlemeyip açıkça söylediğinde, belki kısa vadede kazancı azalır; fakat **Allah katında büyük bir ecir kazanır**. Yine bir esnaf, müşterisine kolaylık gösterip vade tanıdığında, belki cebinden eksilir gibi olur; ama aslında **ahiret azığını çoğaltır**. Bir işveren, işçisinin hakkını alın teri kurumadan verdiğinde, sadece adil bir patron değil; aynı zamanda **Allah'ın sevdiği bir kul olur**.

⁴ Tirmizî, Büyû', 4. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

Dolayısıyla ticaret, yalnızca **alım-satım** değil; **doğrulukla ibadet, dürüstlükle sadaka, infakla zekât** haline dönüşen bir hayat alanıdır. Müslüman, ticarete kazandığı malı sadece kendi için değil, ailesi, toplum ve ümmet için de bereket vesilesi kılmalı; zekât ve infakla paylaşarak malını hem **temizlemeli** hem de **çoğaltmalıdır**. Çünkü helal kazanç, insanı sadece dünyada onurlandırmaz, ahirette de Peygamberler ve şehitlerle buluşturacak yüce bir makamın anahtarıdır.

Bugün ticaret hayatımızda yaşanan birçok sıkıntının kökünde, işte bu **Peygamberî ahlaktan uzaklaşmak** yatmaktadır. Kazancın hileyle çoğaltılmaya çalışıldığı, reklâm ve pazarlamanın aldatmaya dönüştüğü, insanların çıkar uğruna güveni zedelediği bir ortamda bereketin kaybolması kaçınılmazdır.

Oysa bizler, **ticareti ibadet bilinciyle yapan bir ümmetin mirasçılarıyız**. Ahilik geleneği bu mirasın en güçlü yansımasıdır. Ahilik, **ticarete dürüstlüğün, toplumda kardeşliğin, meslekte ehliyetin ve paylaşmada cömertliğin kurumsal bir tezahürüdür**. Anadolu'yu yüzyıllarca ayakta tutan da bu ruhtur.

Bugün gençlerimizi iş hayatına hazırlarken, yalnızca diploma vermek, meslek öğretmek ya da teknik beceriler kazandırmak tek başına yeterli değildir. **Diploma ve meslek bilgisi**, onları belki dünyada iş bulma, geçim sağlama konusunda başarılı kılabilir; fakat **ahlakı olmayan bir meslek**

sahibi hem kendi hayatında hem de toplumda eksik ve sorunlu bir kişilik olarak kalır. Çünkü onu **gerçek anlamda olgunlaştıran şey, yalnızca aldığı eğitim değil; yetiştirildiği ahlak, merhamet ve dürüstlüktür.** İşte bu değerler insanı önce samimi bir Müslüman, ardından da dürüst, güvenilir bir esnaf ve iş insanı yapar.

Unutmamak gerekir ki, **meslek erbabı olmak insanı geçindirir, ahlak sahibi olmak ise insanı yüceltir.** Bugün nice bilgili, hatta büyük mevkilerde bulunan kişiler, ahlaki ilkelere riayet etmedikleri için topluma zarar vermekte, güveni zedelemekte, nice haksızlıklara sebep olmaktadır. İşte Ahilik geleneği tam da burada bizlere yol göstermektedir. Ahilik, sadece mesleki beceriyi değil; o mesleğin ruhunu, yani **ahlakla yoğrulmuş iş hayatını** öğretmiştir. Çünkü helal kazanç olmadan gerçek bereket olmaz. Ahiler, dükkânlarının kapısına **Eline, beline, diline sahip ol** ilkesini yazmışlar; bu üç kavramla hem iş hayatını hem de toplumsal düzeni ayakta tutmuşlardır. Yani **Ahilik, gencin sadece eline iş değil, kalbine de ahlak vermeyi hedeflemiştir.**

Dolayısıyla gençlerimize diploma ve meslek öğretmek elbette kıymetlidir; fakat bunun yanına **merhameti, dürüstlüğü, adaleti, helal kazanç hassasiyetini** eklemediğimiz müddetçe, onları tam manasıyla hayata hazırlamış olmayız. Çünkü **dünyada geçim sağlayan iş, ahirette de kurtuluş vesilesi olmalıdır.** Bu da ancak mesleği ahlakla, kazancı helalle, çalışmayı kulluk bilinciyle bütünleştirmekle mümkündür.

Eğer toplum olarak ticarete ve meslek hayatında yeniden güven tesis etmek, ailelerimizi korumak, gençlerimize sağlam bir gelecek hazırlamak istiyorsak, Peygamber Efendimiz'in ﷺ **ticaret ahlakını ve ecdadımızın Ahilik kültürünü yeniden diriltmek zorundayız.**

Ahiliğin temelinde şu ilke vardır: **Önce insan, sonra meslek.** Çünkü ahlaksız bir meslek erbabı, topluma fayda değil, zarar verir. Ahi ocaklarında çıraklık eğitimi, sadece meslek öğretimiyle sınırlı değildi. Bir gencin kalbi sabırla, edep ile ve dürüstlikle yoğrulmadan ona meslek teslim edilmezdi. Bu yönüyle Ahilik, adeta **manevî bir okul** görevini görmüştür. Kur'an-ı Kerim'de Rabbimiz ﷻ buyurur:

وَتَعَاوُنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوُنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

“İyilik ve takva üzere yardımlaşın; günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın.”⁵

Ahilik sadece ticari ahlak değil, aynı zamanda bir **toplum projesidir.** Her ahi, **elini açık tut, sofranı açık tut, kapını açık tut** düsturuyla yaşar; ama **gözünü, belini ve dilini bağlı tut** kaidesiyle de nefesine sınır çizerdi. Bu denge hem bireyin hem de toplumun huzurunun anahtarı olmuştur.

Bugün ise **modern dünyanın ticaret anlayışı, çoğu zaman bu dengeden yoksundur.** Reklamlarla aldatma, haksız

⁵ Mâide, 5/2.

kazanç peşinde koşma, emeği sömürme, tüketimi körükleme alışkanlık haline gelmiştir. İşte tam da burada Ahilik ruhuna ihtiyacımız vardır. Çünkü Ahilik, ticaretin yalnızca **mal kazanma sanatı değil, gönül kazanma sanatı** olduğunu öğretir.

Resûlullah ﷺ şöyle buyurur: ***“En hayırlı kazanç, kişinin kendi el emeğiyle kazandığı helal kazançtır; bereketli olan her ticaret de böyledir.”***⁶

Görüyoruz ki Peygamber Efendimiz’in ﷺ **ticaret ahlakı**, sadece 14 asır öncesine ait bir hatıra değil, bugün de insanlığa ışık tutan bir nizamdır. Çünkü O’nun ahlakı, **dürüstlüğe, güvene, adalete ve merhamete** dayanıyordu. Efendimiz ﷺ pazarda aldatmaya müsaade etmez, müşteriye gerçek malı gösterir, ölçü ve tartıda asla hile yapmazdı. O’nun bu duruşu sayesinde, Müslüman tüccar dünyanın dört bir yanına gittiğinde, mallarından önce **ahlaklarıyla İslam’ın davetçileri** oldular. Bugün İslam’ın Endonezya, Malezya ve Afrika’nın bazı bölgelerinde yayılışının ardında işte bu **ticari ahlak** vardır.

O halde Müslüman olarak bizlere düşen, **ticarete ve meslek hayatında yeniden güveni, helali ve dürüstlüğü tesis** etmektir. Her esnaf **dükkânını bir ibadet mekânı** gibi

⁶ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV, 141. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَفْضَلُ الْكُسْبِ : عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ

görmeli, her iş insanı kazancını Allah'ın ﷻ huzurunda vereceği hesabı düşünerek kazanmalıdır. Eğer ticaretimize Peygamber ahlakını, iş hayatımıza Ahilik ruhunu taşıyabilirsek, işte o zaman hem kazancımız bereketlenir hem toplumumuz huzur bulur.

Rabbimiz ﷻ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ

“Eğer birbirinize güveniyorsanız, güvenilen kimse emanetini ödesin ve Rabbi olan Allah'tan sakınsın.”⁷

Bu ayet, ticaretin ve hayatın özünü özetliyor: **emanet ve takvâ**. Rabbimiz ﷻ bizlere şunu öğretiyor: **İnsanların güveni üzerine kurulu hiçbir iş, emanete riayet edilmeden ayakta kalamaz. Bir kimseye mal, para veya herhangi bir sorumluluk emanet edilmişse, o kişi emaneti sahibine eksiksiz şekilde iade etmekle yükümlüdür. İşte bu noktada mesele yalnızca insanların birbirine güveniyle sınırlı değildir; ayetin sonunda ifade edildiği gibi, bu bir Allah'a karşı sorumluluk ve takvâ meselesidir.**

Bu ayet bize şunu hatırlatır: **Emanete ihanet, sadece insana değil Allah'a karşı da bir ihanettir. Çünkü güveni boşa çıkarmak, toplumsal düzeni sarsar, kardeşlik bağlarını zedeler ve bereketi ortadan kaldırır. Ticarete, iş hayatında,**

⁷ Bakara, 2/283.

hatta ailede güven kaybolduğunda, geriye sadece şüphe, haksızlık ve huzursuzluk kalır. Ne yazık ki günümüzde yaşanan pek çok ekonomik ve toplumsal sorun da aslında **emanete riayet edilmemesinden kaynaklanmaktadır**. Sözünde durmayan iş adamı, çalıştığı kuruma ihanet eden memur, müşterisini aldatan esnaf ya da ailesine sadakatsiz davranan kişi... Bunların hepsi güveni yok eden örneklerdir.

Oysa mümin, her işinde şu şuurla hareket etmelidir: **Benim en büyük denetleyicim Allah'tır. İnsan görmese bile Allah görüyor**. İşte bu takvâ bilinci, kişiyi emanete sahip çıkmaya, güveni zedelemekten işini yürütmeye sevk eder. Çünkü gerçek mümin bilir ki; **dünyada kazanç**, ancak **ahirette kurtuluş ile değer kazanır**.

Dolayısıyla bu ayet bizlere açık bir şekilde şunu öğretmektedir: **Ticarete, işte, ailede, hayatta güveni tesis edin; emanetleri koruyun, her adımda Allah'tan sakının**. Böyle davrandığınızda hem insanlar size güvenir hem de Allah katında izzet ve berekete kavuşursunuz.

Allah'ım! Bizlere, ticaretimizi helal kazanç üzerine bina etmeyi, Peygamber Efendimiz'in ﷺ ahlakıyla ahlaklanmayı nasip eylesin! **Ya Rabbi!** Bizleri, aldatmayan, hile yapmayan, kul hakkına girmeyen, kazancında da infakında da adil olan kullarından eylesin!

وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الفاتحه